

Ontmoeting tussen ex-bankier Herman Wijffes en theatermaker Dette Glashouwer

'Méér maakt ons

Dette Glashouwer en Herman Wijffes zijn allebei gefascineerd door geld. Voor *Genoeg* spraken de theatermaakster en de duurzaamheidsdenker en ex-bankier daarover met elkaar. Wat doet geld met mensen? Glashouwer: 'We willen altijd méér. Dat maakt ons ongelukkig.' Welke effecten heeft de eindeloze geldvermeerdering? Wijffes: 'Schulden creëren om schulden af te lossen lost niets op.'

Tekst en foto's: Joep Auwerda

Op een antiek traporgeltje begeleidt ze zichzelf terwijl ze *Money, money, money* van ABBA zingt. Maar dan een langzame, droeve versie. Dat orgeltje staat op een aanhanger achter een tractor, die langzaam over het Paraderrein in Amsterdam rijdt. Zó

trek je publiek naar je tent. Het is zomer 2011, een regenachtige avond in augustus. Dette Glashouwer heeft een zeventiende eeuwse VOC-kraag als een hoedje op haar hoofd gezet. Ze draagt witte kleren waarin ze straks, in de voorstelling *Geld en Genoeg*,

als een soort bruid, haar relatie met geld zal bezegelen. Ze sluit bankbiljetten in haar armen, heeft er een soort gewapende vrede mee gesloten. Maar niet met het systeem waardoor geld wordt voortgebracht. Dat deugt niet. Haar stuk speelde ze afgelopen

niet gelukkiger'

jaar overal ter wereld: in New York (een buitenvoorstelling op Broadway, tijdens Occupy), Washington, Istanbul. In het Noorse Stavanger werkte ze als *artist in residence*. Deel twee van haar voorstelling, *Geld voor beginners* is deze zomer op de Parade te zien. De theatermaakster reist ultra low budget: logerend bij mensen en inkomsten bij elkaar schrapend uit kleine subsidiepotjes, entreegelden en de verkoop van aandelen. Lag de focus van deel één op haar persoonlijke relatie met geld, deel twee gaat over het geldsysteem. Hoe zit dat precies in elkaar? En waarom? Kan dat ook anders?

Wijffels:

'In betalen zit respect voor het werk dat iemand voor je doet'

Glashouwer volgt met interesse het Sustainable Finance Lab, in 2011 mede door Herman Wijffels in het leven geroepen. Dat is een denktank waarin tien wetenschappers studeren op een nieuwe financiële sector die de wereld vooruit helpt in plaats van in gevaar brengt. Die bijdraagt aan een duurzame economie. Ik ben aandeelhouder van Glashouwer, want gecharmeerd van haar zoektocht om ondanks bezuinigingen haar vak te blijven uitoefenen. Ik stel voor om samen één van de drukke discussieavonden van Wijffels' denktank te bezoeken. Aan het einde spreken we hem aan. We zijn welkom voor een interview. Wijffels wil graag aandelen Glashouwer kopen, als we ons op een maandagochtend in mei melden

op de Universiteit Utrecht, waar hij hoogleraar duurzaamheid en sociale verandering is. Daar hoort een bonus bij. Hij mag kiezen uit zes briefjes met wijsheden en vragen over geld. De ex-bankier kiest: 'Kijk de persoon aan bij wie je de eerstvolgende betaling doet'. 'Dat resonanceert bij mij,' zegt hij. 'Voor een product of dienst betalen, daarin zit vertrouwen, respect voor het werk dat iemand voor je doet. Het is intermenselijk, niet abstract. Als je iets cash betaalt, is er méér in actie dan alleen het geldsysteem.'

Glashouwer: 'In mijn voorstelling zeg ik dat geld me eigenlijk nooit heeft geïnteresseerd. Dat begon te veranderen toen iemand me vroeg: wat voel je als je aan geld denkt? Dat is angst, ontdekte ik. Angst dat er niet genoeg is. Angst dat ik het niet waard ben. Angst dat ik op dezelfde manier als mannen moet onderhandelen over geld. Wat voelt u als u aan geld denkt?'

Wijffels: 'Ik heb niet zoveel met geld. Voor mij is het puur een middel. Ook toen ik niet veel geld had, had ik nooit het gevoel dat ik niet genoeg had. Ik heb het geluk gehad in mijn leven mooie, interessante en belangrijke dingen te mogen doen. Het geld dat ik ermee verdiende was daarvan een uitvloeisel, geen doel op zich. Ik heb bijvoorbeeld nooit salarisverhoging gevraagd.'

Verlangende geest

Glashouwer: 'Geld maakt mensen gelukkiger tot 58 duizend euro per jaar, daarboven stijgt het levensgeluk niet meer, meestal daalt het, blijkt uit onderzoek. Ik heb het in mijn voorstelling over de verlangende geest. Die wil altijd iets anders dan wat iemand al heeft. Méér liefde, betere seks, een beter ik, een nieuw paar schoenen, meer erkenning, meer geld.

Glashouwer:

'Als ik aan geld denk, voel ik angst'

Een tijdlang is die verlangende geest goed. Het is goed om stil te staan bij wat je echt wilt in dit leven. Maar de verlangende geest kan niet stilstaan. Die kan alleen maar door. Daar word je op een gegeven moment heel ongelukkig van. Een vriend van mij werkte bij een bank, en mocht een bankier eens blij maken met het nieuws dat hem een bonus van twee miljoen was toegekend. Wat was de allereerste reactie van de bankier, denkt u?'

Wijffels: 'Waarschijnlijk wilde hij weten hoeveel bonus zijn collega's zouden krijgen?'

Glashouwer: 'Precies! En toen hij hoorde dat één van die collega's honderdduizend euro meer had gekregen, baalde hij enorm.'

Wijffels: 'De *comparing mind* is één van de grote ongemakken van onze cultuur. Bij de Rabobank en andere instellingen waar ik ge-

Glashouwer:

'Maar 5 procent van alle financiële transacties gaat over iets echt's'

Dorte Glashouwer (50)

Met Henk Zwart en Peer van den Berg vormde Glashouwer 21 jaar de theatergroep Suver Nuver, wat in het Fries Nogal Raar betekent. Ze vierden successen met stukken vol bizarre verbeeldingskracht, mime, lichamelijke en schaamteloosheid. Na *Zum Wohl*, in 2008, onder regie van Gerardjan Rijnders, werd de subsidie stopgezet. Sindsdien maakt Glashouwer solothater, gefinancierd met kleine subsidies, aandelen en alternatief geld. Op dit moment kan ze leven van haar werk.

werkt heb, heb ik gezien: salarisverhogingen en bonussen creëren ontevredenheid. Mensen gaan niet beter werken door bonussen.'

Geld scheppen

Of het Sustainable Finance Lab Wijffels verrassingen heeft opgeleverd, wil Glashouwer weten. Wijffels: 'In 2008 was ik niet verbaasd dat de financiële crisis losbarstte. In de jaren negentig voorspelde ik die al. Centrale banken geven ruimte aan private banken om via kredietverlening geld te scheppen. Dat stelsel is ooit uitgevonden om bedrijven, overheden en consumenten meer financiële armslag te geven en economische groei te faciliteren. Door de monetaire politiek van de laatste veertig jaar, na het loslaten van de gouden standaard, is het mogelijk geworden steeds meer geld te scheppen, ook als de economie daar geen behoefte aan heeft. De hoeveelheid geaccumuleerd geld is anno 2012 groter dan ze ooit geweest is. Als al het geld in de wereld in één keer uitgegeven zou moeten worden, dan is er maar voor 5 procent van dat geld een bestemming te vinden in de vorm van een dienst of een product.'

Ook Glashouwer wijst daarop in haar voorstelling *Geld en Genoeg*: 'Maar 5 procent van alle financiële transacties wereldwijd gaat over iets echt's: een brood kopen, een fiets repareren, naar de psychiater gaan. Die andere 95 procent is speculatie, geld verdienen aan het geldsysteem, een soort van lucht. Nou, dát geld, dat wordt tegen rente aan jou uitgeleend, bijvoorbeeld om een huis te kopen van twee ton, waardoor jij met anderen moet gaan concurreren om niet alleen die twee ton terug te halen, maar óók de rente. Dat is gemakkelijk nog eens twee

ton. Dus ontstaat er een druk om méér en méér te produceren en te consumeren, elk jaar wéér meer rente op rente. Dat groeit niet lineair, nee dat groeit exponentieel. Als een soort gezwel. Rente heeft welvaart opgeleverd, heeft de industriële revolutie mogelijk gemaakt. Maar rente brengt ook een dwang tot groei met zich mee die onze aarde uit zijn voegen doet barsten.'

'Ooit was geld alleen een ruilmiddel om in ruimere kringen goederen en diensten te verhandelen,' reageert Wijffels. 'Dat is een productieve maatschappelijke functie. Nu is het aantrekkelijk geworden om maar geld te blijven scheppen, niet voor de reële economie, maar om er door speculatie geld mee te verdienen.'

Alternatieve valuta

'De financiële sector wakkert dus bij mensen de neiging aan om te pakken wat je pakken kunt,' vervolgt Wijffels. 'Daar zitten dubieuze, parasiterende aspecten aan. Het levert een ecologische ineenstorting op: we verbruiken veel meer hulpbronnen dan de aarde aankan. Dát is waarom we in de problemen zijn gekomen. De economische groei loopt tegen fysieke grenzen aan. We hebben nu een lineaire economie, waarin we grondstoffen gebruiken om iets te maken of te verbranden, waarna we weggooiden wat we niet meer nodig hebben. Dat is verspilling en vervuiling. De nieuwe economie is een circulaire, met kringlopen van grondstoffen en producten. Voor de transitie naar die circulaire economie moet er een nieuw robuust financieel systeem komen. Alleen al voor duurzame energie is er bijvoorbeeld 100 miljard euro nodig.' Glashouwer en Wijffels zijn beiden gecharmeerd van alternatieve

valuta. Maar ze beoordelen het effect ervan verschillend. Glas- houwer: 'Het Amerikaanse Time Banks, de Amsterdamse Noppes en het Londense Brixton pound zijn niet door de bank gemaakt, maar door de gemeenschap. En ze rouleren alleen binnen die gemeenschap. Er is geen schuld en dus ook geen rente. Simpel. En omdat die rente er niet is, is er ook geen druk om steeds méér te produceren en consumeren.' Wijffels vindt complementaire geldsystemen een mooie aanvul- ling op het bestaande systeem. Maar een oplossing van de existentiële problemen dat het reguliere geldsysteem met zich meebrengt, zullen ze nooit bieden. Daarvoor is de totale hoeveelheid alternatieve valuta te klein. En echte oplossingen, zegt Wijffels, moeten op wereldschaal doorgevoerd worden. Op dezelfde schaal waarop alle grote crises zich afspelen. 'Het wereldklimaatpro- bleem, de uitputting van grond- stoffen, het ecologische vraagstuk en het wereldvoedselvraagstuk zijn mede veroorzaakt door een ontspoord, globaal monetair systeem. En de regulerende capaciteit van de financiële sector op mondiaal niveau is te zwak en ontoereikend. De monetaire autoriteiten die echt over het geld gáán, zijn sterk aan de natiestaat gebonden. Daarom zou het IMF moeten uitgroeien tot een mone- taire autoriteit op wereldniveau.'

Aantrekkelijk

De Zeeuwse boerenzoon kan zaken goed van afstand beschou- wen, ook als het gesprek persoon- lijker wordt. Dat blijkt als Glas- houwer zegt: 'U heeft in uw leven posities bekleed die met macht en geld te maken hebben. En u bent een aantrekkelijke man. Dat is een behoorlijk erotiserende com-

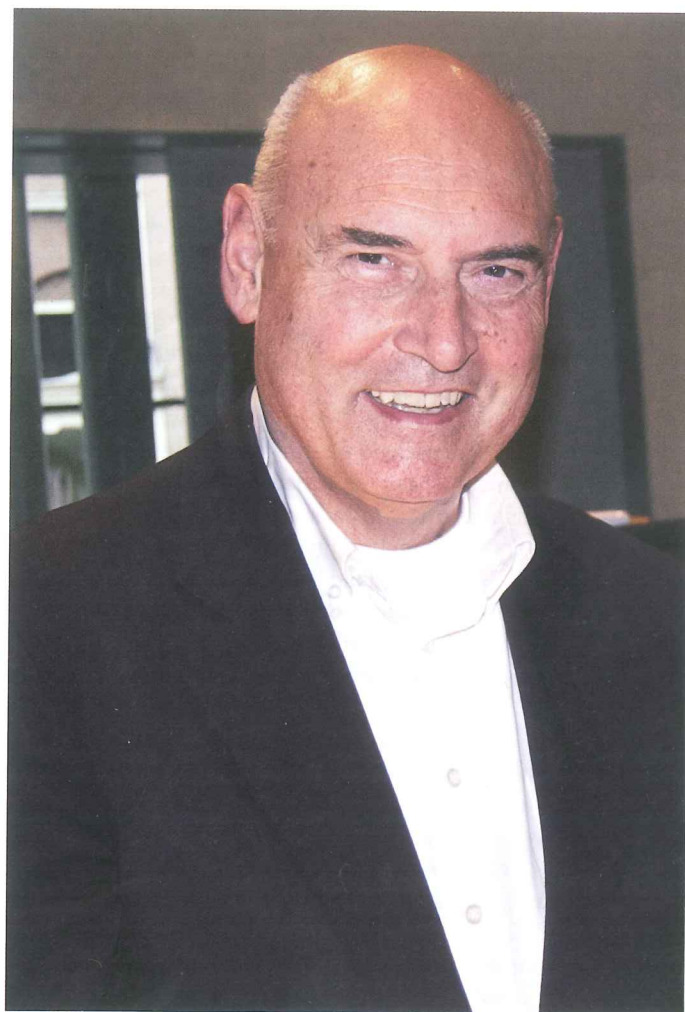
binatie. Hoe is dat geweest? Kreeg u niet waanzinnig veel aandacht van vrouwen?'

Wijffels blikt of bloost niet van haar compliment. 'Nou, ik heb daar héél weinig last van gehad.' 'Heeft u er plezier van gehad?' reageert Glashouwer gevat. Wijffels vat de vraag eerst op als 'Heeft u met plezier u werk gedaan?' Hij vertelt uitgebreid over zijn loopbaan, waarin het dienen van de zaak altijd voorop heeft gestaan. Dan: 'Ik heb me altijd buiten het receptie- en dinercircuit gehouden. Ik werkte heel hard, maar als het even kon, was ik thuis.'

Glashouwer, tot slot, zoomt weer uit van het persoonlijke leven naar het globale monetaire systeem. In 2008 hield de wereld de adem in. Nu, vier jaar later, midden in de eurocrisis, lijkt de angst voor een totale ineenstor- ting bij veel burgers nog niet compleet te zijn verdwenen. Hoe ziet Wijffels dat? Kan die ineen- storting er nog komen? Acht hij het mogelijk dat er geen geld meer uit pinautomaten komt? Wijffels knikt. 'Het probleem van de overmatige schuldpositie wordt bestreden door meer schuld te maken. Dat kan ook bijna niet anders vanuit de logica waar we nu in zitten. Maar het is de vraag of we zo uit de problemen raken.' Glashouwer: 'Stel, de grote klad- deradatsj vindt plaats, wat zijn daarvan de consequenties?' Wijffels: 'Als het geldstelsel ernstig in het ongerede zou raken, krimpt de economie aanzienlijk. Je krijgt grote sociale onrusten. Daarbij kun je je ineenstortingen van de financiële, economische en sociale orde voorstellen. Hoe groot die kans is, daar wil ik geen percen- tage aan hangen, maar het is nog steeds een scenario dat we niet kunnen uitsluiten.'

Wijffels:

'Mensen gáán niet beter werken door bonussen'

Herman Wijffels (68)

Wijffels is voormalig topman bij de Rabobank en de Wereldbank en SER-voorzitter. Hij was formateur van het laatste kabinet-Balkenende en stond lang nummer één in de Duurzame 100 van Trouw. Inmiddels is hij naar de zesde plaats verhuisd, mede 'omdat hij wel veel zegt, maar minder concrete dingen doet'. Hij heeft niet de illusie dat hij politici, beleidsmakers en financiële roergangers even kan vertellen wat ze het beste kunnen doen. 'De oplossing van wereldproblemen zit 'm in evolutionaire processen. Ik stel mijn denkkracht ter beschikking om ideeën te ontwikkelen die ons uit de crisis kunnen helpen.'